

SPRÁVY A RECENZIE

Dve odborné podujatia o nezávislej kultúre a koronakríze

V rámci riešenia grantového projektu *VEGA 1/0282/18 Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989* sa na Katedre kulturológie FF UKF v Nitre uskutočnili dve zaujímavé vedecké podujatia. Dňa 4. decembra 2020 sa konal diskusný „stôl“ pod názvom *Nezávislé kultúrne centrá pred koronakrízou a počas nej*. Odborná diskusia sa, bohužiaľ, musela z dôvodu protiepidemiologických opatrení konať v online priestore formou videokonferencie. Pandemická situácia bola obdobná aj na začiatku roku 2021 a preto sa dňa 19. februára 2021 uskutočnil vedecký seminár taktiež „na diaľku“ s témou *Nezávislá kultúra a umenie na Slovensku pred koronakrízou a počas nej*. Seminár bol súčasťou pravidelného katedrového vedeckého cyklu *Culturologos*.

Diskusný stôl *Nezávislé kultúrne centrá pred koronakrízou a počas nej*

Online diskusného stola sa zúčastnili odborníci z kultúrnej praxe i teórie (vrátane niektorých riešiteľov projektu VEGA), čím diskusia nadobudla iný rozmer a nebola „len“ čisto teoretickou záležitosťou, ale predovšetkým reflexiou a komparáciou minulého a súčasného stavu kultúrnych inštitúcií, vrátane príkladov z praxe a navrhovaných zlepšení zo strany aktérov. Seminár sa stal aj priestorom pre prezentovanie niekoľkoročných výskumov na poli nezávislej kultúrnej scény na Slovensku.

Diskusiu moderoval Mgr. Art. Michal Kočíš z Katedry kulturológie FF UKF, ktorý sa tematike nezávislých kultúrnych centier aktívne venuje aj vo svojej dizertačnej práci.¹ Zúčastnilo sa jej viacero zaujímavých hostí, ktorí sa už niekoľko rokov pohybujú v prostredí nezávislej, resp. nekonvenčnej kultúry. Z akademického kruhov Katedry kulturológie

FF UKF nimi boli Július Fújak a Miroslav Ballay, aktérmi diskusie boli taktiež Bohdan Smieška z platformy Kultúrna Bratislava (KU-BA), Marek Adamov, riaditeľ nezávislého kultúrneho centra Stanica Žilina-Záriečie a v neposlednom rade významná osobnosť českej kultúry a umenia hudobník, publicista, spisovateľ a filmový režisér Vladimír Merta.

Ústrednou témou rozpravy, ktorá sa zrkadlila naprieč celou diskusiou, bola problematika samotného chápania nezávislej kultúry. Účastníci sa zaoberali tým, čo znamená pojem nezávislosti v kontexte nielen súčasnej kultúrnej scény, ale predovšetkým jej rozvojom a významom v období po Nežnej revolúcii. Rozpravou rezonovali rôznorodé ekvivalenty pojmu nezávislosti ako sú mimovládna kultúra, nezisková kultúra, nezriadená kultúra, alternatívna kultúra a iné. Bohdan Smieška poznamenal, že pri reflexii vývinu samotného pojmu nezávislej kultúry ako takej je potrebné sa zamerať aj na jeho opozitum, respektíve na to, od čoho sa jej nezávislosť odvodzuje a voči čomu sa vymedzuje, a čo naopak predpokladá existenciu istého modusu závislosti. Vzhľadom na túto skutočnosť pojem nezávislosti v istom čase prestal byť vhodným ako „generalizujúce“ označenie, a to z viacerých dôvodov. Po Nežnej revolúcii v novembri roku 1989 sa určitá časť spoločnosti začala prejavovať výrazne slobodnejšie a v dôsledku tohto kultúrno-spoločenského prúdu vznikali rozmanité združenia, spolky, hnutia a iniciatívy bez priameho napojenia na zdroje verejných financií a inštitúcií. Ako uviedol Smieška, v tom období sa verilo v silu slobodných združení, spolkov, iniciatív a pod., ktoré sa týmto označením diferencovali od kultúry priamo napojenej na verejné zdroje. V 90. rokoch minulého storočia bola väčšia potreba vymedzovať sa voči zriaďovanej kultúre.

Vladimír Merta videl rozdiel v tom, že kultúra je dnes viac participatívna. V minulosti bola prítomná subverzia, ktorá bola ľahko rozoznateľná, či už zo strany samizdatu, undergroundu, alebo skupín na hranici pomyslenej šedej zóny. Podľa Vladimíra Merta dnes existuje poloslobodný trh, kde spolu súťažia rôzne kultúrne inštitúcie a diverzné nápady. Prirovnáva to k tzv. „banke ideí“, v ktorej záleží na spôsobe oslovovania publika. K tomuto názoru sa priklonil aj Marek Adamov, podľa ktorého v súčasnosti však potreba vymedzovania sa voči štátnym inštitúciám už nie je natoľko prítomná.

Apeluje na preferované hodnoty, podobné v zriadení aj nezriadení, nezávislej, kultúre. Za dôležité považuje spoločné hodnoty a spoločných „nepriateľov“, voči ktorým spolu „bojujú“. V súčasnosti v spoločnosti už podľa neho nerezonuje potreba boja voči štátnej, oficiálnej kultúre. Naopak, za priority dnešnej spoločnosti, ktoré sú v oboch sektoroch spoločné, považuje boj za demokraciu, slobodu, proti chudobe, xenofóbii, rasizmu a podobne. Zdôrazňuje, že svojou povahou istá spoločenská aktivita už nemá potrebu sa natoľko definovať a vymedzovať ako nezávislá kultúra, ale predovšetkým ako kultúra.

Michal Kočiš zdôraznil, že sa častokrát v kontexte nezávislej kultúry podčiarkuje závislosť od verejných, štátnych, súkromných a iných finančných zdrojov. V tomto kontexte sa človeku môže zdať, že pojem nezávislosti stráca svoju váhu. Bohdan Smieška reagoval – ak je niekto nezávislý, neznamená to, že sa nemôže uchádzať o verejné alebo súkromné zdroje. Zdôraznil kľúčovú systémovú zmenu, ktorá sa udiala vďaka vzniku Fondu na podporu umenia, Audiovizuálneho fondu a Fondu na podporu kultúry národnostných menšín. Práve táto systémová zmena decentralizovaným spôsobom dokáže saturovať základné potreby väčšiny participujúcich aktérov. Kočiš vnímal spomínanú systémovú zmenu obdobne a dodal, že vznik Fondu na podporu umenia dopomohol rozmachu nezávislých kultúrnych centier, natoľko väčšie kultúrne centrá, prevažne v krajských mestách môžu rozširovať svoju pôsobnosť. Ako príklady vzniku životaschopných menších regionálnych centier uviedol kultúrne centrum Diera do sveta v Liptovskom Mikuláši či kultúro-komunitné centrá Bašta v Bardejove a Kláštor v Rožňave. Marek Adamov sa v tomto bode pripojil do diskusie a poznamenal, že si taktiež všimol väčší rozmach nezávislých kultúrnych centier, ktoré vďaka spomínanému fondu vznikajú v menších slovenských mestách.

Július Fújak vidí zmysel nezávislých kultúrnych centier v tom, že neraz supľujú platformy pre prezentáciu súčasného umenia. Vyjadril obavu o samotné prežitie niektorých z nezávislých kultúrnych priestorov v dôsledku súčasnej nepriaznivej, pandemickej situácie. Nezávislé kultúrne centrá organizujú rôznorodé podujatia ako napríklad koncerty, workshopy, či dokonca rezidenčné pobyty a hoci štátne inštitúcie sú taktiež zamerané na tvorbu rozmanitých súčasných kultúrnych podujatí, o niečo

väčší záujem o novšie, nekonvenčnejšie umenie je práve v nezávislých kultúrnych priestoroch. Pokiaľ podľa neho zaniknú niektoré nezávislé kultúrne centrá, ľahko sa môže stať, že v niektorých lokalitách úplne vymizne priestor pre novšie umenie. Miroslav Ballay dodal, že je veľmi dôležité v súvislosti s nezávislými kultúrnymi centrami hovoriť o ich dramaturgii v kontexte výchovy publika. Vytvorili zázemie, ktoré naučilo publikum čítať, dekódovať iné, novšie a experimentálnejšie umenie. Jednotlivé centrá generovali témy, ktoré im ponúkala samotná lokalita a badá ich práve v prezentovaní iného typu dramaturgie. Dôležitú úlohu v súčasnosti už nevidí „len“ v umeleckej výpovedi, ale do popredia sa derie práve dramaturgia, selekcia iného, novšieho, náročnejšieho a experimentálnejšieho umenia, čo v konečnom dôsledku vychováva špecifický typ publika. Bohdan Smieška doplnil, že mnohé tieto centrá prinášajú rozličný typ programu a ako príklad uviedol i rôzne diskusie a prednášky, ktoré sú zamerané nielen umelecky, ale prevažne spoločensko-reflexívne a kriticky, pričom majú potenciál prinášať do verejného priestoru témy, aktérov a otázky, často médiami neriešené.

Druhou ústrednou témou diskusie, ktorou sa diskutéri zaoberali, bola súčasná pandemická situácia a jej vplyv na kultúrnu scénu. Práve v dôsledku aktuálnej tzv. koronakrízy utrpel nielen štátom nezriadený sektor, ale aj sektor ním zriadený. V súčasnosti sa viac než kedykoľvek predtým ukazuje dôležitosť udržateľnosti a istej formy sporenia. Pre nezávislé kultúrne centrá je otázka udržateľnosti zvlášť pálčivá, keďže oproti štátnym inštitúciám musia riešiť otázky ako nájom, technické zázemie a iné výdavky spojené s prevádzkovaním a chodom svojej inštitúcie ako takej. Bohdan Smieška vidí ponaučenie v tom, že sa pri podpore kultúry a umenia nemožno spoliehať iba na jeden verejný fond a apeluje na dôležitosť vznikania nových podporných nástrojov. Ako uvádza, pokiaľ samosprávy, či už na svojej krajskej úrovni prostredníctvom VÚC, alebo na úrovni miestnych samospráv sa systematicky rozhodnú vytvárať stratégie rozvoja kultúry – kam zahrnú aj aktérov z prostredia tzv. nezriadovanej, neštátnej, nezávislej kultúry –, o to lepšie možnosti na dlhodobjšiu udržateľnosť týchto aktérov budú existovať. Kľúčovým ponaučením je, aby podobné stratégie rozvoja kultúry nevznikali na miestnej úrovni iba z dôvodu kandidatúry na titul Európskeho

hlavného mesta kultúry (ako sa to aktuálne na Slovensku deje), len aby sa vzápätí zistilo, že nie je prepracovaná reálna stratégia. Výsledkom potom je fakt, že takéto stratégie napokon nevznikajú tak, ako by mali, s dostatočným časovým predstihom. Samospráva nevyhnutne musí miestnych aktérov kultúry a umenia dôkladne zmapovať, porozumieť im, zahrnúť ich do plánovania a nastaviť ho z hľadiska toho, čo má zmysel a čo nie. Aby sme rozumeli decentralizácii a samospráve ako najbližšiemu aktérovi z verejnej sféry, ktorý má byť partnerom a ktorý má adekvátne podporovať nezávislú kultúru, aby prežila.

Marek Adamov si zasa všimol rozdiel medzi situáciou a aktivitami v prvej a druhej vlne aktuálnej pandemickej krízy. V prvej vlne sa riešili primárne otázky financií a podpory, v druhej vlne je snaha nájsť rôzne „cestičky“ pre ľudí, aby im bolo umožnené sa osobne stretávať – preto napríklad vybudovali rampu pre skejterov, aby sa priestor Stanice Žilina-Záriečie stal opäť verejným a slúžil občanom, nakoľko kultúrne centrum nie je iba o umení, ale predovšetkým o ľuďoch a ich socializácii. Július Fujak v danom kontexte zdôraznil, že socializácia a priamy kontakt človeka s človekom je nenahraditeľný. V tejto súvislosti si všimol obnovu fenoménu bytovej kultúry, ktorá je dôkazom nesuplovateľnej potreby „kultúrneho obcovania“ (D. Tatarka) a skutočného stretávania ľudí. Bohdan Smieška si tiež všimol, že novovzniknutá situácia núti ľudí uvažovať inak a vyhodnocovať, čo vlastne robia, nakoľko tá ich „vytrhla“ z istej rutiny a zo štandardného, zabehnutého spôsobu uvažovania. V tomto zmysle možno vidieť súčasnú situáciu ako do nemalej miery prínosnú a zaujímavú príležitosť iného, skutočného rozvoja oblasti kultúry.

Vedecký seminár *Nezávislá kultúra a umenie na Slovensku pred koronakrízou a počas nej*

Vedeckého semináru sa zúčastnili riešitelia vedeckého projektu VEGA 1/0282/18 *Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989* (v rámci ktorého sa seminár konal), konkrétne, prof. PhDr. Július Fujak, PhD., Doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD., Mgr. Katarína Gabašová, PhD., Mgr. Jozef Palitefka, PhD., Mgr. Ondej Veselý, PhD., Mgr. Marek Debnár, PhD., Mgr. Andrea Olejárová a Mgr. Art. Michal Kočiš. Riešitelia mali priestor pre prezentáciu svojho výskumu, najmä jeho

záverov, sformulovaných v priebehu posledného roka riešenia úlohy.

Program vedeckého seminára formálne i obsahovo zahájil prof. Július Fujak, vedúci riešiteľ tohto projektu VEGA, estetik, kulturológ, skladateľ experimentálnej hudby, aktívny hudobník a organizátor. Po privítaní riešiteľov uvedeného vedeckého projektu a auditória zhmul výsledky spoločného trojročného riešenia vedeckej úlohy, v ktorej vyšlo viacero zaujímavých, podnetných a cenných tematických odborných publikácií. Spomedzi nich spomeňme napríklad *Hermovo ucho & PostmutArt (1999-2019). 2 dekády oného umenia v Nitre* od prof. Júliusa Fujaka a dr. Ľubomíra Pavelku & kol., *Sondáž nezávislej divadelnej kultúry na Slovensku* doc. Miroslava Ballaya, *Sondáž nezávislej výtvarnej kultúry na Slovensku* dr. Miroslava Haľáka a v neposlednom rade zborník *Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989* z rovnomennej vedeckej konferencie roku 2019. Okrem toho predstavil aj iné hodnotné, vedecké publikácie, semináre, podujatia a diskusie, ktoré vznikli na základe riešenia projektu VEGA 1/0282/18. Po úvodnom slove, zhodnotení celého riešenia projektu a predstavení výsledkov plynule prešiel k prezentácii svojho príspevku pod názvom *Provizórne postavenie nezávislej kultúry a umenia na Slovensku (nielen počas tragédie koronamatrixu)*.

Následne sa ujal slova doc. Miroslav Ballay, jeden z popredných slovenských teatrologov, aby predniesol svoj príspevok na tému *Objavovanie inovátnych trendov súčasného divadla v kontexte nezávislej kultúry na Slovensku pred koronakrízou*. Ballay pri kontextuálizácii týchto trendov využil svoje poznatky z rôznych oblastí, v ktorých pôsobí ako estetik, kulturológ, a divadelný kritik. V poradí treťou prednášajúcou bola filozofka kultúry dr. Katarína Gabašová, ktorá odprezentovala príspevok s názvom *Nezávislosť – Kultúra – Jednotlivec (Nezávislosť „a la carte“?)*. V príspevku kulturológa dr. Jozefa Palitefku, sa poslucháči/diváci seminára mali možnosť oboznámiť o *Vonkajšej a vnútornej slobode človeka v kontexte súčasnej situácie*. Uvedené príspevky, ktoré v rámci seminára odzneli, reflektovali aktuálnu spoločenskú situáciu a obzvlášť jej vplyv na dianie v oblasti kultúry, umenia a kultúrneho výskumu. Po prezentácii hudobného estetika dr. Ondreja Veselého, PhD. s témou *Dopady koronakrízy na uvádzanie hudby slovenských skladateľov* bol priestor na

diskusiu. Riešila sa v nej napríklad situácia hudobníkov a skladateľov, ktorí neboli zvyknutí na tvorbu v online prostredí divákov/poslucháčov, od ktorých prakticky nedostávajú žiadnu reakciu ako pri živom koncerte. V tomto ohľade sa viacerí diskutujúci zhodli v tom, že síce niektoré kultúrne podujatia sa dali prispôbiť online prostrediu, ale z dlhodobého hľadiska sa toto riešenie javí ako nedostatočné nielen pre divákov, ale aj pre samotných umeleckých tvorcov, ktorí potrebujú dialogickú odozvu publika.

Druhý prednáškový blok začal príspevkom dr. Mareka Debnára z Centra digitálnych humanitných vied FF UKF *Fond na podporu umenia a kultúry počas koronakrízy*. Ako člen odbornej komisie Fondu na podporu umenia svoju prednášku obohatil o vlastné skúsenosti s rôznorodými kultúrnymi a umeleckými projektmi, s ktorými sa v nej stretol. Ďalšou prednášajúcou bola Mgr. Andrea Olejárková s témou *Potenciál rozvoja participatívnej kultúry v online prostredí* a na záver podujatia vystúpil Mgr. Art. Michal Kočiš s vyslovene tematickým textom *Nezávislé kultúrne centrá včera a dnes: problémy a výzvy súčasnosti*. Aj po druhom prednáškovom bloku sa riešitelia vyjadrovali v diskusií k rôznym témam, o. i. sa riešili otázky digitalizácie kultúry a digitálnych humanitných vied aj vo vzťahu k problematike reflexie nezávislej kultúry a umenia. Diskutéri sa zhodli, že na Slovensku v tejto oblasti oproti zahraničiu zaostávame.

Všetky vystúpenia riešiteľov na vedeckom seminári boli nielen podnetné a na vysokej vedeckej úrovni, ale takisto reflektovali aktuálnu kultúrno-spoločenskú situáciu. Okrem nastavenia zrkadla súčasnému stavu boli jednotlivé príspevky zároveň výsledkom ich, v niektorých prípadoch aj niekoľkoročných výskumov nezávislej kultúrnej scény, vďaka čomu sa úroveň posledného vedeckého seminára v rámci spomínaného projektu VEGA ešte znásobila.

Literatúra a zdroje

BALLAY, M.: *Sondáž nezávislej divadelnej kultúry na Slovensku*. Nitra: Katedra kulturológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2020, s. ISBN .

FUJAK, J. – PAVELKA, L. a kol.: *Hermovo ucho & PostmutArt (1999-2019). 2 dekády oného umenia v Nitre*. Nitra: Katedra kulturológie, Filozofická

fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2020, 150 s. ISBN 978-80-558-1523-7.

FUJAK, J. (ed.): *Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989*. Nitra : Katedra kulturológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2020, 356 s. ISBN 978-80-558-1565-7.

HALÁK, M.: *Sondáž nezávislej výtvarnej kultúry na Slovensku*. Nitra: Katedra kulturológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2020, 232 s. ISBN 978-80-558-1530-5.

KOČIŠ, M. a kol.: *Nezávislé kultúrne centrá na Slovensku*. Editor Július Fujak. Edícia Navzdory. Nitra: Katedra kulturológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2021, 188 s. ISBN 978-80-558-1674-6.

¹ Koncom marca 2021 bol publikovaný zborník KOČIŠ, M. a kol.: *Nezávislé kultúrne centrá na Slovensku*. Editor Július Fujak. Edícia Navzdory. Nitra: Katedra kulturológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2021, ISBN 978-80-558-1674-6.

Mgr. Adriana Švajdová
interná doktorandka

Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

Deň otvorených dverí na Katedre kulturológie FF UKF v Nitre

V dňoch 10. a 11. 2. 2021 sa na Katedre kulturológie FF UKF v Nitre uskutočnil deň otvorených dverí. Každoročná prezentácia katedry pre maturantov a záujemcov o štúdium kulturológie sa realizovala virtuálne prostredníctvom streamu na Youtube. V programe sa predstavilo niekoľko pracovníkov a pracovníčok katedry, študentiek a absolventiek. Podujatie spoločne moderovali Mgr. Kristína Jakubovská, PhD. a Mgr. Adriana Švajdová. Predstavili študijný program, oboznámili verejnosť so spoločenským významom kulturológie, priblížili kulturológiu ako veľmi perspektívny a zaujímavý odbor. Informovali o mnohých aktivitách katedry v oblasti vedeckého a kultúrno-spoločenského života a vymedzili typy študentov, pre ktorých môže byť štúdium kulturológie výbornou a strategickou voľbou budúcej profilácie a tiež možnosti uplatniť sa po štúdiu v praxi.

Počas podujatia viackrát rezonovala problematika vedenia študentov smerom do praxe a vytváranie priestoru pre ich plnohodnotnú sebarealizáciu. Spomínali sa korektné vzťahy a silná komunita študentov a priaznivcov kultúry a umenia, ktorá sa formuje okolo katedry. Vtedajší vedúci našej katedry, doc. Mgr. Ballay, PhD. (od apríla 2021 je v tejto pozícii Mgr. Jozef Palitefka, PhD.), vo svojom príhovore poukázal na silné stránky nášho študijného programu a fakt, že momentálne sme jedinou takto špecializovanou katedrou na Slovensku.

Nasledoval príhovor prof. PhDr. Júliusa Fujáka, PhD., ktorý zaujímavým spôsobom reflektoval špecifickosť a atraktivnosť odboru kulturologie (Cultural Studies) a široké možnosti kulturologického bádania. Prezentoval tradíciu Nitrianskej semiotickej školy, pričom poukázal na to, že jej kulturologická línia sa ďalej rozvíjala a rozvíja na našej katedre. Vo svojom príhovore venoval osobitnú pozornosť významu semiotiky pre kulturologiu.

Nasledovala diskusia so študentkami našej katedry. Predstavili sa nám študentky prvého ročníka magisterského štúdia: Bc. Klaudia Belicová a Bc. Anna Kertészová. Popri štúdiu sa aktívne zapájajú do diania na katedre. Zúčastnili sa rozmanitých katedrových projektov a realizujú sa v praxi. Anna Kertészová sa venuje rôznym formám súčasného tanca, jeho štúdiu, prezentácii a príprave vlastných tanečných vystúpení. Klaudia Belicová sa venuje divadlu, je súčasťou univerzitného divadla VYDI a popri štúdiu pracuje ako lektorka v Detskom Babylone a venuje sa produkcii divadelných predstavení v produkčnej agentúre StArt.

Posledným bodom programu bola diskusia s úspešnými absolventkami nášho štúdia. Predstavila sa nám Mgr. Marcela Králiková, PhD., ktorá študovala na kulturologii od bakalárskeho štúdia po doktorandské štúdium. Počas štúdia aktívne prednášala na katedre, viedla univerzitný súbor VYDI, manažovala Univerzitný tvorivý ateliér UKF v Nitre a bola jednou z dramaturgov v nezávislom kultúrnom centre Hidepark v Nitre. V súčasnosti pôsobí v Detskom Babylone, kde školí lektorov a tiež sa realizuje v produkčnej agentúre StArt. Ďalšou diskutujúcou absolventkou bola Mgr. Dominika Gerhártová, ktorá prišla na katedru ako mladá spisovateľka. Absolvovala u nás úspešne bakalárske a magisterské štúdium. Počas štúdia sa zapájala do výskumných a umeleckých aktivít na katedre,

venovala sa práci v univerzitnom divadle VYDI, v rámci ktorého uviedla inscenáciu *O zlatej rybičke*, ktorú napísala a režírovala. Súčasne spolupracovala ako lektorka s neziskovou organizáciou Post Bellum. Tejto zaujímavej a dôležitej činnosti sa venuje doposiaľ. Obe absolventky sa v praxi realizujú v oblasti kultúrnej pedagogiky zážitkovým spôsobom.

Obe diskusie boli veľmi zaujímavé a autentické. Študentky a absolventky rozprávali maturantom o svojich skúsenostiach s katedrou, o možnostiach rozvíjať svoj potenciál a realizovať sa na katedre. Viackrát spomínali špecifickú „komunitnú atmosféru“ na katedre, pestrosť študijného programu a projektov, tvorivosť, bádavosť, spoluprácu medzi študentmi a pedagógmi. Poukázali na to, ako ich štúdium obohatilo a pripravilo pre prax.

Deň otvorených dverí 2021 na našej katedre, ktorý prebehol prvýkrát celý online, vnímame ako úspešný. Táto skúsenosť nám otvára nové možnosti virtuálnej prezentácie katedry a komunikácie so študentmi a širokou verejnosťou v záujme rozvíjania povedomia o kulturologii ako dôležitom študijnom odbore.

*Mgr. Kristína Jakubovská, PhD.
Katedra kulturologie FF UKF v Nitre*

FUJAK, Július et al.: Los estudios culturales sobre el arte independiente y la cultura (Las perspectivas de investigación entre los siglos xx y xxi)



Predkladaná vedecká kolektívna monografia *Los estudios culturales sobre el arte independiente y la cultura (Las perspectivas de investigación entre los siglos xx y xxi) / Kulturálne štúdiá o nezávislom umení a kultúre. (Perspektívy výskumu na prelome 20. a 21. storočia)* sa venuje kultúrnej a umeleckej analýze toho, čo sa na Slovensku chápe ako nezávislé umenie a kultúra od roku 1989, predkladajúc hispanofónnemu čitateľovi podrobne a zrozumiteľne reflexiu základných a určujúcich faktorov, ktoré rozvoj tejto kultúry umožnili a ktoré ju aj naďalej aktualizujú. Takáto kontextualizácia teda umožňuje španielsky hovoriacej verejnosti sa oboznámiť a omnoho lepšie pochopiť súčasné kultúrotvorné procesy, umelecké diela, ktoré vznikali v prostredí slovenskej a vlastne aj stredoeurópskej scény nezávislého umenia a subkultúr tohto preň exotického prostredia.

Pri hľadaní vhodného popisu tejto nezávislej kultúry sa ukazuje ako zásadné zohľadniť nasledujúce otázky: Čo rozumieme pod pojmom nezávislé umenie a kultúra na Slovensku? Ako sa toto pozadie analyzuje v umeleckom diele? Z akých uhlov pohľadu je možné, vhodné a primerané ho zohľadňovať? Práca poukazuje na potrebu nastoliť a formulovať veľa otázok, prostredníctvom ktorých odborníci v oblasti semiotiky, umenia a estetiky pristupujú k objektívnemu popisu toho, čo na Slovensku predstavuje nezávislé umenie a kultúra v reáliách neoliberalného a globalizujúceho sa sveta, v ktorom dnes žijeme. Musíme však vziať do úvahy celý súbor okolností, za ktorých nezávislé umenie a kultúra vznikli a ktoré sa nevyhnutne prejavujú už aj pri dosahovaní konsenzu o tom, čo vlastne samotný pojem nezávislosti znamená.

Aby sme sa hlbšie vnorili do tejto širokospektrálnej problematiky, odkazujeme na proces definovania jednotlivých faktorov, na základe ktorých možno identifikovať, v čom spočíva nezávislý modus umenia a kultúry (napokon nielen) v slovenskom prostredí z pohľadu päťice vedcov z Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, ktorú tvoria estetik, kulturoológ a experimentálny hudobný skladateľ prof. Július Fujak, literárny vedec doc. Zoltán Rédey, kulturoológ dr. Michal Reiser, estetik dr. Martin Boszorád a semiotička výtvarného umenia a umelkyňa Dr. Ludivine Allegue z ACTE Institute, EsPAS Research Department z parížskej univerzity Sorbonne Paris.

V texte je potrebné vyzdvihnúť kontinuálnu analýzu samotného pôvodu nezávislej kultúry, ktorá sa rozvinula aj v reakcii na oficiálnu kultúru – možno nie vždy v protiklade k nej. Vystupuje skôr ako korelácia zdôrazňujúca – na rozdiel od nej a – etickú a sociálnu zložku pôvodnej kultúry ako takej. Na druhej strane sa vyhodnocuje súčasná situácia nezávislého umenia a kultúry pomocou analýz a ukážok konkrétnych a inovatívnych nezávislých umeleckých diel a udalostí. Je v nej vytvorený aj priestor pre reflexiu ako aj pochopenie komplexnej virtuálnej identity – nie ako náhodného a odcudziteľného procesu vlastnej identity ľudskej bytosti, ale ako dobrovoľné rozhodnutie každej ľudskej bytosti odhodiť „dusnú“ realitu neživej kultúry a zastaraných vzorov akceptácie „sociálnej smrti“. Umožňuje tak pochopenie predovšetkým iných autentickjších a liberálnejších vzorov než toho, ktorý predstavuje médiami presadzovaný sociálny model vychádzajúci zo strachu a politickej a ekonomickej moci. Rovnaký problém sa analyzuje z hľadiska umeleckej estetiky, v ktorej sa spája umenie s ľudským existenciálnym pocitom, od ktorého sa odvíjajú aj tie najracionálnejšie a zároveň etické kritériá, ktoré musia ľudia na seba prevziať pri vedení dôstojného a slušného života.

Aký je teda cieľ tejto publikácie? Očividne chce kontextualizovať a systematicky zvyšovať povedomie o vzniku, formovaní a vývoji nezávislého umenia a kultúry na Slovensku po takzvanej Nežnej revolúcii, čo sa v dnešnej situácii ukazuje ako obzvlášť dôležité. Táto analýza sa realizuje s prihliadnutím na viaceré spoločensko-umeleckých kritériá, ktoré sa javia ako zásadné. Prvým je postindustriálny a neoliberalný kultúrny a politický aspekt, založený predovšetkým na kazuistike, bez ktorej by nebolo možné globálnejšie a hlbšie pochopiť, ktoré axiómy kultúru a umenie v tom čase podmienili. Zámerom je prostredníctvom pochopenia toho, čo znamená súčasná nezávislá kultúra definovať a prehodnocovať svoju vlastnú, individuálnu kultúru voči oficiálnej kultúre, ktorá sa ju snaží potlačiť.

Do akej miery je kultúra nezávislá od niečoho, v čom je definovaná? Jedným z najdôležitejších aspektov, ktoré je potrebné zohľadniť v tejto kolektívnej kulturologickej monografii, je odvolávanie sa na postštrukturalistických filozofov ako M. Foucault, G. Deleuze, J. Derrida, J.-F. Lyotard alebo R. Barthes, pokiaľ ide o stanovenie konkrétnej definície samotného pojmu kultúra a dynamických

zmien jej zmyslu a významu. Ide tu o pokus transformovať ju na objekt bežnej spotreby v službe takzvanej (pseudo)kultúry postmodernity. Následne sa z nej uvoľňuje nová postmodernistická tendencia kultúry, ktorú môžeme považovať za mechanizmus funkčnosti alebo utilitarizmu, ktorý sa však nevyhnutne odchyľuje od jej humanistického cieľa. Je teda oprávnené považovať tieto postštrukturalistické výroky za vysoko aktuálne a kvalifikovať za kontraproduktívny akýkoľvek pokus zneužiť etickú humanistiku kultúry ako zástierku ochrany toho, čo potenciálne nie je kultúra, ale iba objekt masívnej kontroly sociálnej reality prostredníctvom médií (J.-F. Lyotard).

Uvedené súvislosti nachádzame práve v úvodnej štúdii Júliusa Fujaka, u ktorého je tiež potrebné zdôrazniť odvolávkou na to, čo sa označuje pojmom *metanoia* – teda na existenciálnu povahu vnútorného rozhodnutia k obratu v kultúrnej realite života, ktoré reflektujú umenie, filozofia a estetika, bez ktorých by nebolo možné pochopiť, čo v súčasnosti znamená nezávislá kultúra. Záver textu tvorí *Post Scriptum* z mája 2020 venované tzv. koronamatrixu, súvisiacemu s pandémiou Covid-19. Dôležité je tu tematizovanie Foucaultovho pojmu *biomocí* o. i. v zmysle možnosti riadenia populácie prostredníctvom biologickej hrozby ako nástroja, ktorý má inak aj potenciál podporiť aj vlastné chápanie vplyvu globalizácie. Určite sa obchoduje v tomto prípade s vôľou ľudí za účelom vytážiť z pokroku čo najviac smerom k lepšiemu svetu, alebo slúži iba bohatým? Ďalším aspektom, ktorý upozorňuje na posttraumatickú konsolidáciu účinkov zdravotníckej a spoločenskej krízy v súčasnom svete, je absencia základnej ľudskej etiky vo vedomí vyšších tried.

Významné miesto v knihe má kapitola venovaná nezávislému literárnemu umeniu, ktorej autorom je Zoltán Rédey. Ide o významné prehodnotenie literárneho umenia v tom zmysle, že sa alternatívna línia nepochybne uplatňuje aj po roku 1989 v dielach, ktoré si hľadajú miesto v slovenskom národnom literárnom živote odklonením sa pred ním od dovtedajšej oficiálnej komunistickej politiky. V tomto prípade sa za hlavný cieľ stanovuje umenie z hľadiska svojej kvality a nie ako bežný objekt, ktorý uspokojuje často upadnutý individuálny vkus bez jasného účelu skutočného umenia. Aj niektorí autori postnovembrovej slovenskej poézie oživilí tradičné hodnoty „disidentským“ spôsobom v snahe

prehodnotiť a obnoviť slovenský koncept literárnej tvorby.

Jasným príkladom sebaidentifikácie v rámci tohto tradičného aspektu slovenskej kultúry je aj text Martina Boszoráda *Ludovít Štúr vs. pop-Štúr* v snahe zachrániť slovenskú historickú osobnosť z hľadiska konceptu inakosti v rozpore s kultúrou, ktorá sa prejavuje hlavne odstraňovaním revitalizačných zámerov slovenskej kultúry.

Michal Reiser vytvára zaujímavú paralelu medzi virtuálnou realitou ako prostriedkom na transformáciu spoločnej ľudskej identity. Je to ďalší spôsob existenciálne alternatívnej kultúry a je úplne nezávislý od vonkajškovej fyzickej alebo občianskej identity, ktorá už nespĺňa potreby tradičnej sebaidentifikácie ľudskej bytosti. V dôsledku toho jednotlivec, ktorý sa izoluje od objektívnej reality a je dobrovoľne ponorený do virtuálnej reality, vytvára priestor „dobrovoľnej smrti“, ktorý nás núti premýšľať nad skutočne novou nezávislou kultúrou. Je to ďalšia „brutálne“ realistická perspektíva z hľadiska virtuálnej tvorby, ktorá sa dotýka priamo človeka i jeho vlastného vedomia bytia, čo nepochybne podporuje rozvoj skutočne nezávislého umenia a kultúry.

Skutočné úsilie pri hľadaní pravdy – *acte de verité* v rámci koncepcie nezávislej kultúry v umeleckej tvorbe sa prejavuje v maľbe *Trovarsi* v časti Ludivine Allegue, ktorá demonštruje vo svojej štúdii bezprostredné stretnutie fragmentov rôznych kultúr a textov v rôznych jazykoch ako vyváženie perspektívy z globálneho a pritom autentického individuálneho pohľadu. Nachádzame tu kľúč k procesu osobného rozvoja, ktoré môžeme vnímať prostredníctvom realizácie samotného diela. V takom prípade sa kultúrny objekt neberie ako predajný artikel *per se*, ani nie je zameraný iba na to, čo je vedecké, ale sa chápe ako prostriedok na oživenie toho, čo je v človeku najcennejšie alebo ako zdroj autentického vyjadrenia umenia z etického hľadiska. Je potrebné položiť si možno subjektívnu, ale v žiadnom prípade nie únikovú otázku o pravdepodobnom protirečení, ktoré sa systematicky spája s nechránením koncepcie kultúry, ktorá sa nazýva *nezávislou* pred tou, ktorá sa pomeriava kritériami popkultúry. Môžeme ísť ešte o krok ďalej, aby sme pochopili, do akej miery náročná úloha stanoviť jasné definujúce parametre, pokiaľ ide o presadenie a potvrdenie sa jednej kultúry v inej, ako na to poukazuje slovenský filozof Klement Mitterpach (Fujak, 2020, s. 26).

Na záver môžeme smelo konštatovať, že predkladaná publikácia ponúka možno v náčrte, ale presvedčivo mnohostrannú analýzu a ilustráciu najdôležitejších kultúrnych a umeleckých aspektov vo vývoji kultúry a nezávislého umenia po roku 1989. Poukazuje na okolnosti postmodernej kultúry, ktoré viedli k formovaniu súčasného umenia na Slovensku a vlastne aj v strednej Európe v súlade s aktuálnym spoločenským a politickým dianím. Do centra pozornosti kladie kultúrno-spoločenský zmysel umeleckého a kultúrneho obdobia pred a po politických a ideologických zmenách, ktoré spoluformovali koordináty súčasného umenia. Približuje čitateľovi kultúrne fakty pretavené do existencie alternatívnej slovenskej a čiastočne i stredo európskej kultúry, čím nás vedie k pochopeniu potreby humánnejšieho a etickejšieho umenia i napriek komplikovanej situácii, v ktorej žijeme. Zvažuje aj ďalšie možné dôsledky zmien v priestore nezávislého umenia a kultúry v strednej Európe, ako aj ich dopad na každodenný život človeka. V tomto procese zvažovania sa zdôrazňujú súčasné sociálne tlaky z rôznych uhlov pohľadu, ktoré dávajú čitateľovi príležitosť uvažovať o základných otázkach bytia, ktoré ho vedú ku konštruktívnemu hodnoteniu svojej vlastnej vízie kultúry a nezávislého umenia.

Literatúra a zdroje

FUJAK, J. et al.: *Los estudios culturales sobre el arte independiente y la cultura (Las perspectivas de investigación entre los siglos xx y xxi)*". Sevilla : Ediciones Alfar, 2020, 160 s. ISBN 978-84-7898-875-4.

Angélica Albuerno Gayo
interná doktorandka
Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

Nové publikácie o témach nezávislej kultúry a umenia

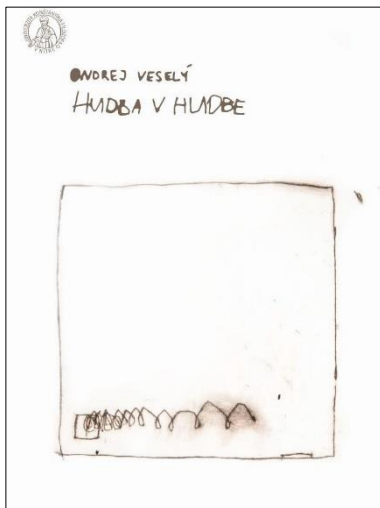
V rámci finalizácie riešenia vedeckého projektu VEGA 1/0282/18 „Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989“ boli na Katedre kulturológie FF UKF v Nitre začiatkom roka 2021 vydané viaceré tematické odborné publikácie.¹ Následnosť umeleckých sondáží a publikácií pojednávajúcich o umení zakončili dve vedecké publikácie. Ako prvú z nich uved’me *Sondáž nezávislej hudobnej kultúry na Slovensku*, ktorej

autorom je uznávaný kulturológ, estetik, hudobník, skladateľ nekonvenčnej hudby a dramaturg prof. Július Fujak. Autor sa v nej zaoberá mapovaním vybraných oblastí tzv. nezávislej, progresívnej, hudby, ktoré ukotvuje do rôznych kontextov a súvislostí, prevažne na prelome 20. a 21. storočia. Slovanami samotného riešiteľa, v monografii nájdeme množstvo „*povšimnutiahodných inakostných hudobných iniciatív a aktivít. Niektoré z nich sú známejšie a takpovediac viac na očiach, iné zas sú neprávom prehladané, no každá z nich si zaslúži istú pozornosť, keďže zanechávajú v našej hudobnej kultúre viac či menej zreteľné stopy*“. Na margo tejto monografie jej posudzovateľka Dr. Alena Čierna uvádza: „*Nekladie si za cieľ komplexne, vyčerpávajúcím spôsobom zmapovať našu nezávislú hudobnú scénu, ale formou sondáže, na základe vopred stanoveného kľúča a selektívneho postupu načrtáva témy, ktoré dosiaľ v slovenskej muzikologickej spisbe neboli vôbec (alebo boli len nedostatočne) reflektované. Prináša mnoho nových poznatkov o pôsobení celého radu hudobných interpretov, skladateľov, organizátorov – kurátorov, dramaturgov a vydavateľov pôsobiacich vo sfére nekonvenčnej kultúry*“.



Ďalšiu monografiu zaoberajúcu sa hudbou zostavil hudobný estetik, gitarista, publicista a pedagóg Dr. Ondrej Veselý, nesie reflexívny názov *Hudba v hudbe – Podoby polyštýlovosti v hudobnej tvorbe slovenských skladateľov 2. polovice*

20. storočia. Zaoberá sa vzťahom skladateľov k hudobnej materii a jej následným polyštýlovým implementovaním, rozvrstvením a organizáciou v hudobnom čase a priestore. Ako zhodnotil doc. Vladimír Zvara v posudku publikácie: „Veselý má potenciál stať sa jedným z tých, ktorí o hudbe uvažujú a píšú celostne, ktorí čitateľovi poskytujú vhľad do hudobnej štruktúry, jej významovú interpretáciu aj intelektuálne kontexty hudobnej tvorby. Tento spôsob písania o hudbe je veľmi užitočný – lebo nielenže prehĺbuje poznanie, ale tiež senzibilizuje a inšpiruje čitateľa a robí z neho vnímavějšíeho poslucháča hudby“.



Koncom marca tohto roku vyšiel zborník Mgr. Art. Michal Kočiš a kol.: *Nezávislé kultúrne centrá na Slovensku*, ktorý editorsky zostavil prof. Július Fujak. Okrem štúdií ich dvoch nájdeme v ňom príspevky Mgr. Petry Kováčikovej, Mag. phil. Omara Mirzu, Michala Klembaru, Dr. Zuzany Timčíkovej, či Dr. Veroniky Moravčíkovej. Texty si spoločne berú pod drobnohľad dôvody vzniku a podmienky existencie nezávislých kultúrnych centier na Slovensku, pričom ich postavenie a špecifickosť stavajú do istej opozície so zriaďovanými kultúrnymi subjektmi napojenými priamo na verejné rozpočty, resp. ktoré priamo zriaďuje štát a krajská samospráva. Prispievatelia svoj výskum zamerali na etablované nezávislé kultúrne centrá, konkrétne Nezávislé kultúrne centrum Stanica Žilina- Záriečie v Žiline, A4- Priestor súčasnej kultúry v Bratislave, Tabačka kulturfabrik v Košiciach, Záhrada- Centrum nezávislej kultúry v Banskej

Bystrici, Nástupište 1- 12 v Topoľčanoch, a Malý Berlín v Trnave.²



Literatúra a zdroje

BALLAY, M.: *Sondáž nezávislej divadelnej kultúry na Slovensku*. Nitra: Katedra kulturológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2020, 300 s. ISBN 978-80-558-1524-4.

FUJAK, J.: *Sondáž nezávislej hudobnej kultúry na Slovensku*. Nitra: Katedra kulturológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2021, 234 s. ISBN 978-80-558-1658-6.

FUJAK, J. – PAVELKA, Ľ. a kol.: *Hermovo ucho & PostmutArt (1999-2019). 2 dekády oného umenia v Nitre*. Nitra: Katedra kulturológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2020, 150 s. ISBN 978-80-558-1523-7.

FUJAK, J. (ed.): *Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989*. Nitra : Katedra kulturológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2020, 356 s. ISBN 978-80-558-1565-7.

KOČIŠ, M. a kol.: *Nezávislé kultúrne centrá na Slovensku*. Editor Július Fujak. Edícia Navzdory. Nitra: Katedra kulturológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2021, 188 s. ISBN 978-80-558-1674-6.

ŠVAJDOVÁ, A.: Nové publikácie o nezávislej kultúre a umení. In: *Náš čas*, 2020, roč. 24, č. 5, s. 44-45. ISSN 1338-3272.

VESELÝ, O.: *Hudba v hudbe – Podoby polyštýlovosti v hudobnej tvorbe slovenských skladateľov 2. polovice 20. storočia*. Nitra: Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2021, 193 s. ISBN 978-80-558-1670-8.

¹ O minuloročnej publikačnej činnosti v rámci uvedeného vedeckého projektu VEGA viac pozri: ŠVAJDOVÁ, A.: Nové publikácie o nezávislej kultúre a umení. In: *Náš čas*, 2020, roč. 24, č. 5, s.44-45. Ide o správu o štyroch vydaných odborných prácach, konkrétne, o zborníku *Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989* z rovnomennej vedeckej konferencie, ktorý editorsky zostavil vedúci grantovej úlohy prof. Július Fujak, ďalej publikáciu *Hermovo ucho & PostmutArt (1999-2019)*. 2 *dekády oného umenia v Nitre* dvoch hlavných autorov prof. Júliusa Fujaka a Dr. Ľubomíra Pavelku v spolupráci s Dr. Luciou Valkovou, Mgr. Jakubom Juhásom a Bc. Dorotou Ondrejkovou, ako aj o dve monografie *Sondáž nezávislej divadelnej kultúry na Slovensku* teatrologa doc. Miroslava Ballaya a *Sondáž nezávislej výtvarnej kultúry na Slovensku* výtvarného teoretika a kurátora Dr. Miroslava Haľáka.

² Pod záštitou vedeckého projektu VEGA 1/0282/18 „Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989“ vyšla koncom roka ešte odborná kolektívna monografia v Španielsku, ktorej sa venuje na inom mieste vo svojej recenzii Mgr. Angélica Albuerno Gayo, napísanej pre aktuálne číslo tohto periodika *Culturologica Slovaca*.

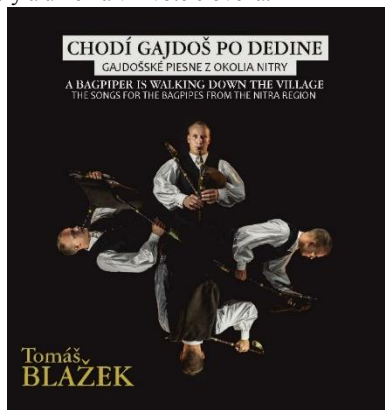
Mgr. Adriana Švajdová
interná doktorandka
Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

BLAŽEK, Tomáš:

Chodí gajdoš po dedine. Gajdošské piesne z okolia Nitry (CD) Vidieť a počuť krásu (takmer) zabudnutého sveta...

Utlmenie (nielen) kultúrnych a umeleckých aktivít počas už takmer rok trvajúcej globálnej koronakrízy radikálne zasiahlo do prirodzeného fungovania celého kultúrneho sektora. Boli (a stále sme) svedkami rušenia, či v lepšom prípade presúvania kultúrnych a umeleckých podujatí v doteraz nepoznaných rozmeroch. Paušálny zákaz

organizovať kultúrne podujatia otvoril v spoločnosti aj naliehavé otázky o úlohe, postavení a dôležitosti kultúry a umenia v živote človeka.



V tomto kontexte preto zaiste poteší umelecký počin talentovaného hudobníka, člena a majstra Cechu slovenských gajdošov, Tomáša Blažeka. Repertoár zaradených gajdošských piesní tvorili výraznou mierou aj piesne z Veľkého Zálužia. Práve táto obec je s gajdošskou hudbou spätá nielen prostredníctvom zvučného mena gajdošského majstra Jozefa Antalíka, ale aj prostredníctvom festivalu Gajdošské trogári. Na CD zároveň spolupracovali členovia Ľudovej hudby folklórneho súboru Ponitran, speváčka Miriam Ďatková a heligonkár Marek Naniaš.

V súvislosti so vznikom a genézou CD *Chodí gajdoš po dedine* (Môlča records, s.r.o., 2020) je obzvlášť potrebné zdôrazniť osobu Roberta Žilíka, keďže na ňom významnou mierou hudobne a odborne spolupracoval. Žilíkova knižná publikácia *Kebi ňebov kanás trúbev - o pastieroch a muzikantoch v nitrianskom kraji* – (DROPIK, 2019) zase tvorila dôležité inšpiračné žriedlo vzniku Blažekovho CD. Túto knižku dávame čitateľovi do pozornosti okrem iného aj preto, že zaznamenáva dôležité medzníky, históriu a osobnosti späté s gajdošskou tradíciou v celom nitrianskom regióne. Práve pri čítaní tejto knižky dostal nápad na nahranie CD: „*Jeho knižka – plná živých obrazov – ma preniesla do dávnych čias a ja som sa vo svojich predstavách mohol túlať po majeroch a dedinách v nitrianskom kraji, byť svedkom dnes už zabudnutých zvykov a tradícií a stretnúť chýrnych gajdošov, ktorí kedysi vyhrávali na tancovačkách a zábavách. V tomto príbehu však chýbal zvuk... Zmyslom tohto CD je teda opäť rozoznieť staré gajdošské piesne zachované*

v notových zápisoch zberateľov a pozvať poslucháča na imaginárne potulky s gajdošmi dávny-mi nedávny-mi časmi po dedinách a majeroch v okolí Nitry.“ (T. Blažek, booklet CD)

CD *Chodí gajdoš po dedine. Gajdošské piesne z okolia Nitry* má však ambíciu byť viac ako len hudobným dielom, majstrovsky vynikajúco zvládnutým. Sprievodné slovo R. Žilíka predstavuje dôležitú literárnu nadstavbu resp. je s hudobnou zložkou komplementárne. Kompozične funkčne dotvára dobovú atmosféru, z ktorej sála živelnosť, ľudskosť, humor a predovšetkým láska ku gajdoškému umeniu, k ľudovým zvykom a tradíciám. Gajdošským piesňam a hovorenému slovu nechýba ani ľahkosť, nadhľad a jemný humor, no poslucháča zaiste neprekvapia ani náznaky typickej ľudovej erotiky. Hudobný a literárny materiál tak konzervuje a zároveň tvorivo revitalizuje kultúrnu pamäť gajdošskej kultúry nitrianskeho regiónu.



Tomáš Blažek účinkuje ako sólista i ako člen hudobného združenia Musicantica Slovaca, ktorá sa zameriava na interpretáciu hudby 12. – 18. storočia. Gajduje v akademickom folklórnom súbore Ponitran UKF v Nitre. Práve preto neprekvapia jeho slová, že „dlhoročná gajdošská prax, atmosféra tanečných domov, muzicírovanie s kamarátmi alebo len tak pre seba, ako aj spontánne hranie pri rozmanitých príležitostiach vo mne vždy vzbudzovali pocit, ktorý zrejme zažívali ľudia v minulosti, keď sa zabávali. Táto emócia ma akoby pomyslene spájala s dávny-mi gajdošmi a zároveň vyvolala vo mne potrebu zdieľať ju aj s dnešným poslucháčom.“ Príprava, tvorba a realizácia CD trvala približne rok. Počas tohto obdobia sa formovala dramaturgia, výber piesní, ako aj hudobné spracovanie.

Dramaturgicky sa ňom podieľal vyššie spomínaný R. Žilík, ktorý má veľkú zásluhu na uchovávaní duchovnej i hmotnej kultúry vo svojej rodnej obci Mojmirovce (Urmín). Pieseň a príbehy panských sluhov, nádeníkov, pastierov, ale aj roľníkov a gazdov mu navodili predstavu o živote ľudí v kraji južne od Nitry: „postupne som spoznával, dokumentoval staré miesta majerov, osád, sýpok, mlyna. Zachovalo sa niekoľko vzácnych fotografií stavieb, ľudí a zvierat. Pochopil som, že toto je ešte neobjavený poklad. S odstupom času viem, že tento hudobný a slovesný poklad sa nemiňa, ale naopak, jeho hodnota je znásobená úroveňou nášho vnímania a porozumenia. Keď mladý virtuózný gajdoš Tomáš Blažek so svojimi gajdičkami ozvučil noty, texty a poznámky môjho štyridsaťročného hľadania, zapísané v knihe *Kebi ňebov kanás trúbev, kúsky – fragmenty sa spojili do priesračného trblietavého zvukového obrazu života zabudnutých krásnych robotných ľudí zo starého sveta gajdošov.*“

Digitálna doba v ktorej žijeme, už snáď ani virtuálnejšia nemôže byť. Blízkosť a sociálny kontakt sa stávajú čoraz väčšmi vzácnosťou. Všetci a všetko je online (vrátane kultúry a vzdelávania). Naša kultúrna pamäť vďaka novým informačno-komunikačným technológiám atrofuje. Žijeme tu a teraz, tradície viac a viac nahrádzajú inovácie. Napriek tomu (alebo práve preto) si môžeme viac a viac uvedomovať bytostnú spätosť s našou tradičnou ľudovou kultúrou a jej hodnotovými rámcami, ktorá aj vďaka revitalizačným počínom T. Blažeka a R. Žilíka stále má čo povedať aj súčasnému človeku.



Na záver si dovoľíme ešte odcitovať trefný postreh R. Žilíka: „Ďakujem Tomášovi za hlboké pochopenie súradníc života našich predkov. Prosim cteneho poslucháča, aby túto hudbu nevnímal iba ako pesničky, ale ako príbehy, obrázky sveta pod korunami strapatých agátov v širokej rovine pod Nitrou.“

Literatúra a zdroje

ŽILÍK, R.: *Keby ňebov kanás trúbev - o pastieroch a muzikantoch v nitrianskom kraji*. Martin: DROPiK, o.z., 2019. ISBN 978-80-972402-2-6.

BLAŽEK, T.: *Chodí gajdoš po dedine. Gajdošské piesne z okolia Nitry*. [CD]. Mólča records, s.r.o., 2020, booklet k CD.

Snímky: Robo Bošeľa, Mólča records s.r.o.

*Mgr. Erika Moravčíková, PhD.
Katedra kulturológie FF UKF v Nitre*